
Mida rebane ütles? ehk Kuidas taltsutada raamatut?

5.04.2014, Tallinn

Andrus Org

TÜ eesti kirjanduse lektor

Tartu Herbert Masingu Kooli
eesti keele ja kirjanduse õpetaja

Lugemine ja lugemisoskus

Mis on lugemine?

Lugemine põhineb **füüsilise ja vaimse tegevuse** sünteesil.

Mis on lugemisoskus?

- Lugemisoskus on laiemalt õppimis- ja kultuuriruumis toimetuleku oskus.
 - Lugemisoskusesse kuulub kirjalikest tekstidest arusaamine, nende kasutamine ja kajastamine ning oskus saavutada kirjaliku tekstiga nii isiklike eesmäärke kui ka toimida ühiskonna tegusa liikmena. (PISA 2009: 60)
 - Lugemisoskus hõlmab suurt hulka kognitiivseid pädevusi alates lihtsast dekodeerimisest ning sõnade, grammatika ja suuremate keele- või tekstistruktuuride ja -tunnuste tundmisest kuni maailmapildini ehk teadmiseni maailma kohta.
-

Lugemisoskuse tüübid

Kersti Lepajõe toob välja tänapäeva kuus erinevat lugemisoskust:

- ❑ visuaalne lugemisoskus,
 - ❑ audiovisuaalne lugemisoskus,
 - ❑ intertekstuaalne lugemisoskus,
 - ❑ tehnoloogiline lugemisoskus,
 - ❑ meedia lugemisoskus,
 - ❑ lugemisoskus netis. (Lepajõe 2008)
-

Meediatekstide lugemine

- ❑ Noored elavad maailmas, kus **meediatekstide lugemine** on muutunud tavapärasemaks kui raamatute lugemine.
 - ❑ Lugemise tähendus tuleb anda ka veebikeskkonnas suhtlemisele, *online*-lugemisele, tekstisõnumite kirjutamisele ja blogide tegemisele.
 - ❑ Lugemine määratleb ka **sotsiaalse kuuluvuse**.
-

Kuidas on arvutikeskkond muutnud inimeste kirjaoskust?

- ❑ Arvuti on **uus keeleline meedium**, mis on äärmiselt dünaamiline.
 - ❑ Arvuti on loonud täiesti uue **lingvistilise reaalsuse**.
 - ❑ **Neti-** ehk **võrgukeel** (*netspeak*) – keelekuju, milleks on kõnekeele kirjalik vorm.
 - ❑ Internet viib ellu **lingvistilise murrangu**, mis muudab inimeste keelealaseid tõekspidamisi.
-

Kuidas on arvutikeskkond muutnud õpilaste kirjaoskust?

- ❑ Internet kehtestab uue lugemise mudeli – **hüpertekstuaalse tekstiruumi**.
 - ❑ Lugemine muutub otsingumootorites **fragmentaarseks ja hüplikuks**, sama juhtub ka kirjutamisega.
 - ❑ Rõhutatud on vajadus leida **lugemisel emotsionaalne kontakt** (nt kommentaarid).
 - ❑ Inimesed ei vaja mitte ühte, vaid **mitut kirjakeelt** (multialfabeetilisus).
-

Netipõlvkond

- ❑ Üheks peamiseks suhtlusvahendiks on internetipõhised **sotsiaalvõrgustikud** (foorumid, jututoad, blogid).
 - ❑ Netipõlvkond on **tarbijad** rohkem kui eelnev põlvkond.
 - ❑ Neid iseloomustab individualistlikkus ja mugavus (postmodernistlikud väärtused).
 - ❑ Kõneakt toimub mitte silmast silma, vaid **arvutist arvutisse**.
-

Lugemisosadus ja eeskujud

- ❑ Kool peab peale lugejameisterlikkuse arendama ka õpilase **lugemisosadust** ehk individuaalset püsisuhet tekstimaailmaga.
 - ❑ Kas õpilasele on antud raamat soovituslik (kohustuslik) või saab ta raamatu **ise valida** (vabalugemine)?
 - ❑ Tähtis on **õpetaja isiklik eeskuju** ja **lugemiselamuse jagamine** (ka teiste ainete õpetajad!).
 - ❑ Daniel Pennac'i arvates peaks koolis tunduvalt enam andma õpilastele **lugemiselamust ettelugemise näol**.
 - ❑ Hea lugemisoskus on peaaegu kõigi ainete edu aluseks.
-

Kuidas tekitada lugemishuvi? Mis võiks kõita?

Aktiivõppe rakendamine

- ❑ **Samastumisvõimalus** raamatu tegelastega, nt fänluse teema Ketlin Priilinna teoses „Armastusega fännidelt“.
- ❑ **Vestlus ja arutelu** noortele olulistest probleemidest, suhetest, väärtustest, huvidest jm (nn probleemõpe ja väärtuskasvatus).
- ❑ **Jutustada lugusid, teha sisukokkuvõtteid.**
Kirjandusteose lugemine on “aeglane õppimine” – seda valmis ei “kuugelda”, teose lugemist ei asenda netikonspekt.
- ❑ **Arendada kujutlusvõimet.** Väärtuste õpetamisel kirjanduslike näidete varal tuleb lähtuda mitte ainult probleemõppest, vaid kujutlusvõime kasvatamisest.

Kuidas tekitada lugemishuvi? Mis võiks kõita?

- ❑ **Noortepärane keel, vulgaarne väljenduslaad**, nt Sass Henno „Mina olin siin”.
- ❑ **Kahe teose võrdlus klassis**, nt võrdle Katrin Reimuse „Haldjatantsu“ Silvia Rannamaa „Kadriga“.
- ❑ **Raamatu reklaami või treileri tegemine.**
- ❑ **Teose maailma kognitiivne kaardistamine**, nt skeemid, kaardid.
- ❑ Loetud teksti **illustreerimine** joonistuste, fotode, piltidega.

Dialog raamatuga.

1. Motiveerimine

- ❑ **Raamatu reklaamimine ja sisu ennustamine** (raamatu nimi, kaas, tiitelleht, sisukord, pildid raamatust, info autori kohta, trailer);
- ❑ **Õpetaja sissejuhatus** (raamatu maailma tutvustamine: vihjeid tegelastele, tegevusajale ja -kohale, probleemidele; kommentaarid raamatu autori kohta; huvitava katkendi esitus).

Dialog raamatuga.

2. Erinevate lugemisstrateegiate kasutamine

- ❑ Lugemine omaette, paarikaupa või rühmas.
- ❑ Õpetaja ettelugemise kuulamine.
- ❑ Õpilaste küsimused õpetajale vestluse alustamiseks.
- ❑ Teatud tekstikohtade korduv lugemine, et mõista tegelaste käitumist või leida kinnitust enda arusaamisele.
- ❑ Tegelaste kirjelduse ja käitumise meenutamine.
- ❑ Süžee olulisemate sündmuste meenutamine.
- ❑ Miljöö meenutamine, kirjelduste seostamine teose süžeelega.
- ❑ Teose autori eredamate stiilinäidete ettelugemine.

Dialog raamatuga.

3. Peegeldamine (võimalusi loetu käsitlemiseks)

Kirjalikud ülesanded:

- ❑ lugemismuljete vahendamine;
- ❑ küsimuste esitamine teose kohta;
- ❑ kommentaaride ja lühiarvamuste kirjutamine;
- ❑ teemade, probleemide ja peamõtte väljatoomine (jadana);
- ❑ sisukokkuvõtted teemade, tegelaste või peatükkide kaupa;
- ❑ sisukaardi või tegelassuhete skeemi koostamine;
- ❑ oma edasiarenduse või uue lõpu kirjutamine;

Dialog raamatuga.

3. Peegeldamine (võimalusi loetu käsitlemiseks)

- ❑ situatsioonide kujutlemine ja edasiarendamine;
- ❑ küsimused intervjuuks mõne tegelasega;
- ❑ päeviku või logiraamatu koostamine mõne tegelase perspektiivist,
- ❑ kiri mõnele tegelasele või tegelase kujuteldav kiri kellelegi;
- ❑ õpilase kiri raamatu teemal õpetajale (õpetaja kirjutab vastuse);
- ❑ arvamuskirjutis või arvustus;
- ❑ teose reklaamplakat või -treiler;
- ❑ ristsõna või pildiseeria koostamine loetu põhjal.

Dialog raamatuga.

3. Peegeldamine (võimalusi loetu käsitlemiseks)

Lõiminguline lähenemine teosele (teater, kunst, muusika jm).

- Rolli- ja lavastusmängud teose põhjal; sotsiodraama (püütakse luua vastavaid olukordi ja meeleolu, esitada ja mõista inimsuhteid, tunnetada tegevuskohti jne).
- Õppekäik kirjaniku, teose, teema või ajastuga seotud paika (ka interneti vahendusel!).
- Oma illustratsioon teosele, raamatu kaane kujundamine arvutil.
- Taustmuusika valik mingi katkendi esitamisel meeleolu loomiseks.

Dialoog raamatuga.

3. Peegeldamine (võimalusi loetu lõiminguliseks käsitlemiseks)

- **Raamatuturg.** Igaüks toob kaasa oma lemmikraamatu, pooled klassist on ostjad, teised müüjad. Müüja esitleb ostjale oma raamatut ja püüab seda maha müüa. Seejärel vahetatakse osad.
- **Raamatupidu.** Mitmed tegevused: näitus autori loomingu kohta, illustratsioonide galerii; kirjutiste näitus-esitus, rollimänguline intervjuu autori ja kirjastajaga; tegelasteks kostümeerimine, dialoogi, dramatiseeringu või pantomiimi esitamine; arvustuse kirjutamine päevalehele jms.
- **Loominguõhtu.** Korraldatakse klassi laste loominguõhtu, kus lapsed loevad ette oma töid, ka koos vanematega kirjutatuid (nt luuletused, jutustused), vanemad kuulavad ja kiidavad.

Toom Õunapuu soovitused

- ❑ Õpetaja ise peab lugema ja loetust rääkima.
 - ❑ Vajalik on lastele koolis raamatuid ette lugeda.
 - ❑ Kõik kooli õpetajad alustavad uue veerandi esimesi tunde vestlusega sellest, mida neile meeldib lugeda, ja tutvustavad raamatuid, mis on neile millegipärast olulised.
 - ❑ Veenda, et kirjandus on üks võimalus paljude teiste hulgas iseennast ja oma maailma avastada.
 - ❑ Korraldada koolis lugemisöö (vt Õunapuu 2003: 79-80).
-

Ettepanekud

1. **Säilitada õpilaste motivatsioon**, et lugemine oleks nauding ja pakuks tunnetuslikku huvi. Erilist tähelepanu tuleb osutada üleminekul teisest kooliastmest kolmandasse.
 2. **Soodustada tuleb tervikteoste ja tekstikatkendite lugemist klassis**. Õpilased võiksid ise teistele ette lugeda, sama võiks teha ka õpetaja.
 3. **Vähem kriitikat ja rohkem tunnustamist**, tunnustada tuleb ka väiksemat edasiminekut lugemise alal, tunnustada saab ka ettelugemist.
-

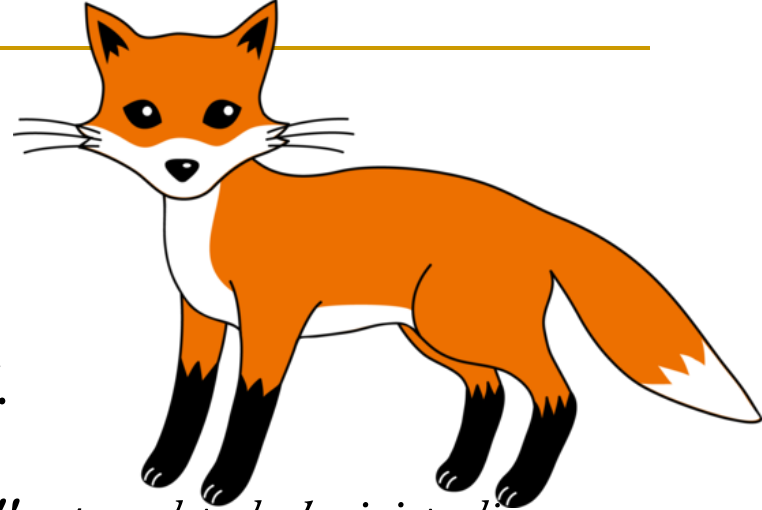
-
-
4. Iga põhikooli õpetaja peaks olema ühtlasi ka **lugemisõpetaja**, kes suudaks ja tahaks kasutada erinevaid lugemisstrateegiaid. Soovitatav kirjandus peaks olema igas õppeaines, et erinevate huvidega õpilased saaksid lugeda meeldivat kirjandust.
 5. Suuremat tähelepanu **funktsionaalsele lugemisoskusele** peab osutama juba esimeses kooliastmes ja lasteaias. Õpilased, kes mingil põhjusel pole teises või kolmandas kooliastmes omandanud funktsionaalset lugemisoskust, peaksid olema erilise tähelepanu all, ja tugiteenuste abi kasutades tuleb lugemine selgeks saada.
-

-
-
6. Probleemiks on kiire on lugemisrõõmu kadumine esimeses kooliastmes, kui laps ei oska veel hästi lugeda ja ta ei saa loetust aru, sundus on aga suur. Ka lugemisoskusega lapsele on vaja **ette lugeda, koos lugeda ja loetu põhjal arutleda.**
 7. **Poiste ja tüdrukute kooli lugemisvara peaks olema erinev,** lähtuvalt nende huvidest. Lugemishuvi suurendamiseks tuleks teoste nimekirja täiendada ja mitmekesistada.
 8. **Lugemine koolis tuleks siduda noori huvitavate tegevustega:** noorte omavahelised sõpruskonnad, internet, kohtumised huvitavate kirjanikega, omaloomingu avaldamise võimalused, arutelud noori huvitavates keskkondades, koolidevahelised projektid, lugemist soodustavad virtuaalprojektid, vastavad saated televisioonis jne (noortediskursus).
-

-
-
9. Kõrgelt tuleb hinnata võimalust näha soovituslikku lugemisvarasse kuuluvate **teoste põhjal tehtud filme või lavastusi**.
 10. Koolis peaks olema **võimalus osaleda lavastustes, väitlustes, kirjandusklubides ja teistes lugemist eeldavates projektides**, sest paljudele noortele meeldib esineda.
 11. Koolil on tähtis roll tuua noored tagasi **ilukirjanduse juurde**, samas ei tohi alahinnata noorte huvi meedia- ja elektrooniliste tekstide vastu.
-

-
12. **Õpetaja tööd tuleb väärtustada**, eriti kirjandusõpetaja vajab aega noortega suhtlemiseks, lugemiseks ja aruteludeks, raamatute ettelugemiseks, ka huvitavate projektide väljamõtlemiseks ja teostamiseks.
 13. Uue õppekava rakendumise raames on võimalik koolivalikute arvelt **kirjanduse tundide arvu suurendada**, et oleks piisavalt aega tervikteoste lugemiseks, tekstianalüüsiks ja teoste aruteludeks.
 14. Suurt tähelepanu peaks osutama **raamatukogude, eriti kooliraamatukogude varustamisele tänapäevase noorsookirjandusega**.
 15. Tähtis on **innovaatiline õpetajakoolitus ja täienduskoolitus**, mis muudaks õpetajatöö loomingulisemaks ja tänapäevasemaks.
-

Mida rebane ikkagi ütles?

Rebane jäi vait ja vaatles kaua väikest printsit.

"Palun taltsuta mind," ütles ta siis.

"Kangesti tahaksin," vastas väike prints, "ent mul pole kuigi palju aega. Mul on vaja endale sõpru leida ja paljusid asju tundma õppida."

"Tuntakse ainult neid asju, mida taltsutatakse," ütles rebane.

"Inimestel pole enam aega midagi tundma õppida. Nad ostavad kõiki asju valmis kujul kaupmeeste käest. Ja kuna ei ole kaupmehi, kes sõpru müüksid, siis polegi inimestel enam sõpru.

Kui tahad endale sõpra, siis taltsuta mind!"

"Mis tuleb selleks teha?" küsis väike prints.

"Tuleb olla väga kannatlik," kostis rebane.

katkend "Väikesest printsist"

Mida rebane ikkagi ütles?

1. **Ta kirjeldas oma seisundit:** üksluisus, igavus, ühesugusus, ahas maailmapilt.
2. **Ta tundis igatsust millegi muu järele:** päikesepaiste, sammude kaja, muusika, armastus.
3. **Ta sõnastas konkreetse soovi:** "Palun taltsuta mind!" Väike prints vastas, et tal pole aega, tema huvid ja väärtused on muutunud (nt sõbrad).
4. **Ta soovitas leida lahenduse:** olla kannatlik, järjekindel, alustada pisimast, valmistada oma südant ette.

Et midagi või kedagi armastada on vaja seda/ teda tundma õppida. Naudingut pakkuva suhte loomine on aeglane ja kannatust nõudev protsess. Tulemus väärrib pühendumist!

Sinasõprust raamatutega!
